

ВІДГУК

офіційного опонента на рукопис дисертації Ігоря Юрійовича Данилюка «Національно-просвітницька діяльність установ культури Прикарпаття в 1991–2018 рр. (на прикладі роботи музеїв» на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України

Дослідження культурної пам'яті населення України, а також історичної політики її влади дозволяють краще осягнути проблеми гуманітарної політики незалежної держави, стан політичної культури поліетнічного населення, яке прагне якісних і системних змін в економіці, значна частина якої перебуває у тіні; культурно-освітній сфері, яка всупереч Конституції комерціалізувалася, загалом у соціальній політиці, яка реально актуалізувалася лише в час президентських і парламентських кампаній. Культурну пам'ять, особливо на пограниччі, також використовують різні радикальні середовища для дискредитації влади, загострення міждержавних і міждержавних відносин. Натомість культурна пам'ять, освіченість населення є тими константами, які дозволяють гармонізувати суспільні відносини, політичний діалог, зробити неантагоністичними історичні пам'яті різних народів, поколінь, регіонів. Зрозуміло, що сформувати здорове і сильне громадянське суспільство важко у державах із диктаторськими владами/традиціями, наприклад у Росії, де сучасний її обиватель (59 %) називає кривавого Сталіна позитивною постаттю в історії СРСР/Росії. Утім, деформованою виявилася пам'ять і в кожного п'ятого українця (2021 р. – 18 %), які теж позитивно сприймають дії цього «вождя».

Наведені аргументи і факти ще раз підтверджують наукову актуальність і суспільно-практичну значимість дисертації Ігоря Данилюка, у якій актуалізовано певні здобутки й вади закладів культури України, насамперед Івано-Франківської області, щодо комерціалізації музейними засобами культурно-історичної спадщини західного регіону держави, де сильнішими і домінантними є національно-історичні наративи (культ постаті короля Данила, митрополита Греко-Католицької Церкви Андрея Шептицького, Провідника ОУН Степана Бандери, головнокомандувача УПА Романа Шухевича,

дисидентів В'ячеслава Чорновола, Левка Лук'яненка, Зіновія Красівського та ін.). Утім, вказані постаті не є на «п'ядесталах» сходу України, тим більше сусідніх країн. Відтак, як свідчить дисертант Ігор Данилюк, заклади культури західного регіону, зокрема музейники Івано-Франківської області, роблять чимало корисного для детравматизації пам'яті населення різних регіонів і поколінь, а також усунення негативних ярликів і образ для сприйняття нашої спільної історії із поляками чи угорцями.

Відрадно, що здобувач володіє сучасним науково-методологічним інструментарієм, зокрема використовує комплекс загальнонаукових і спеціальних методів дослідження вказаного соціокультурного явища. При цьому в першому розділі дисертант критично аналізує історіографію проблеми, до якої долучилися не лише історики, але й географи, етнологи, культурологи, управлінці культурно-рекреаційної сфери (П.Арсенич, Ю.Геніна, М.Топорницька, Л.Чупрій, А.Королько, Я.Луцький, В.Великочий, Я.Ткачук, Т.Маланюк, Л.Бойко, В.Передерко, Х.Лубів, В.Клапчук, М.Бацвін, Т.Сокіл, М.Гаврилів, М.Паньків, О.Дрогобицька, М.Глушко, Р.Котенко, О.Василів та ін.). Використано теоретичні та спеціальні студії зарубіжних учених, насамперед польських, які досліджують культурно-рекреаційний потенціал Центрально-Східної Європи, зокрема Карпат.

Прийнятною є археографічна база праці, що включає крім архівних документів, інтерв'ю з діячами культури, які здобувач провів під час написання дисертації. Очевидно, що знадобився і його особистий досвід праці в туристичній сфері, органічною складовою якої є мережа різнопрофільних регіональних і місцевих музеїв.

Фаховим є авторський аналіз нормативно-правової бази діяльності музею, документів і програм облдержадміністрації і облради у цій сфері, а також засад функціонування музейно-мистецьких закладів у Польщі та Австрії.

У другому розділі дисертаційної праці показано особливості просвітницької діяльності музею, здійснено їхню класифікацію за типами і

профілями (навчально-освітні або публічні; науково-дослідні або академічні; навчальні – для учнів і студентів).

Цілком виправдано, що у другому і третьому розділах дисертації автор значну увагу приділяє досвіду флагманів культурної сфери, великих обласних/регіональних музеїв – краєзнавчого, художнього, літературного, народного мистецтва Гуцульщини й Покуття. Суспільно важливою, на думку здобувача, є праця співробітників музеїв на честь видатних діячів історії та культури України, зокрема її західного регіону, – Олекси Довбуша, Марії Підгірянки, Михайла Грушевського, Івана Франка, Василя Стефаника, Леся Мартовича, Марка Черемшини, Степана Бандери.

У праці показано тематичні та організаційні новації вузькопрофільних, але популярних закладів, яким немає аналогів в Україні, – музеїв писанки, кінофільму «Тіні забутих предків», гумору «Весела оселя» та ін.

У дисертації фахово виокремлено недоліки та «вузькі» місця у роботі музею, ставленні до них влади, політиків і бізнесу. Йдеться про нестачу коштів на придбання нових експонатів, формування нових експозицій, заміну мереж, встановлення сучасних відео-охоронних систем, науково-дослідну працю та міжнародну діяльність; недостатнім був досвід співпраці із зарубіжними грантодавцями.

Здобувач актуалізував новітні музейні новації, зокрема проведення онлайн-екскурсій, заходів «Ніч у музеї», клубних зустрічей, ярмарок, майстер-класів. Водночас матеріали дисертації засвідчують нестачу в області інтерактивних музеїв та експозицій, де різновіковий відвідувач зміг би побачити не лише традиційну застлану вітрину-експозицію, але й співпереживати: почути звуки і музику доби, посидіти на старій лавці біля експонату, взяти на згадку копію листівки чи плакату. Вказаний досвід можна перейняти у польських колег із Музею Варшавського повстання чи Перемиського музею Першої світової війни. Аналогічний досвід здобув Музей етнографії Інституту народознавства НАН України, де поруч із старовинними

інструментами грає відповідна музика, відтворена на цих інструментах (у рамках проекту Українського культурного фонду).

Від себе додам, що спілкуючись у Львові з німецькими туристами поважного віку, дізнався, що їх не дуже цікавлять традиційні музеї, яких багато у Європі, а власне ексклюзивні заклади, де чомусь навчитися, наприклад музеї української кухні, української пісні, церковного співу, українського одягу, вишивки, ковальства тощо. З цією думкою важко не погодитися.

Насамкінець висловимо декілька критичних зауваг і пропозицій, які здобувач зможе використати при підготовці нових статей і монографії. Вважаємо, що джерела дисертації доцільніше класифікувати за видами (походженням), а не цільовим призначенням чи місцем зберігання.

Критичнішою має бути оцінка експозицій радянської доби, яких, як правило, немає або вони застарілі. Музеї також здебільшого уникають тематичних експозицій про окремі меншини регіону – поляків, євреїв, німців, вірмен, караїмів. Позатим у сусідній Польщі є музеї ромів, лемків, відбуваються конференції, присвячені караїмам та ін. У державних і громадських музеях не знайдете фахових тематичних блоків про Голокост, криваве українсько-польське військово-політичне протистояння наприкінці Другої світової війни, депортації поляків, євреїв, вірмен із західного регіону УРСР у 1940-і роки (зокрема, в ході операції «Захід» 1947 року, що проводилася паралельно із операціями «Вісла»/«Схід» і «Південь»).

Здобувач не зауважив і те, що музеї оминають давню і нинішню присутність татар/кримських татар у громадському просторі Галичини. Є потреба також чіткіше актуалізувати в музеях російсько-радянській імперській чинник у житті Галичини і галичан (брутальне поводження з місцевими кадрами, ігнорування української мови, грабіжницьке використання прикарпатської нафти, газу, лісосировини, калійних руд).

Опонент не поділяє високої авторської оцінки щодо якості експозиції музею «Герої Дніпра», який творився у радянський час задля приховування стратегічних помилок сталінського командування і приховування сотень тисяч

жертв сталінізму (їх приписували насамперед нацистам). Настав очевидно час перепрофілювати цей тематичний військово-освітній заклад на Музей Другої світової війни чи Музей історії українського війська, а, можливо, Музей тоталітаризму, який потребує не стільки експонатів, скільки експозиційних площ та певної території.

Критичнішою має бути оцінка експозиції Музею С.Бандери, яка включає здебільшого неякісні ксерокопії й акцентує увагу на героїзмі, культурі його особи, а не на гуманізмі, позитивних людських якостях вихованця «Пласту», згодом провідника ОУН.

Отже, опонована дисертація є самостійним і завершеним науковим дослідженням з актуальної проблеми новітньої історії України, достовірність її основних положень і висновків підтверджена критичним аналізом української та зарубіжної історіографії, використанням оригінального археографічного матеріалу.

Загальні висновки праці загалом відповідають її меті та завданням. Основні положення роботи, її емпіричний матеріал та оригінальні висновки мають не лише теоретичне, але й суспільно-практичне значення. Дисертаційна праця стане в нагоді дослідникам новітньої історії України, а також викладачам університетів для підготовки спецкурсів з історії та культурології, музейним працівникам для творення тематичних експозицій та переносних виставок, присвячених історії та культурі західного регіону України.

Підсумовуючи аналіз тексту дисертації Ігоря Юрійовича Данилюка «Національно-просвітницька діяльність установ культури Прикарпаття в 1991–2018 рр. (на прикладі роботи музеїв)», засвідчуємо його комплексність і довершеність. Наукова новизна одержаних результатів, повнота їхнього викладу в опублікованих працях свідчать про наукову самостійність автора, високий рівень підготовленості дослідження.

Дисертація Ігоря Юрійовича Данилюка «Національно-просвітницька діяльність установ культури Прикарпаття в 1991–2018 рр. (на прикладі роботи музеїв)» є завершеною самостійною науковою працею з новітньої історії

України, яка виконана на належному фаховому рівні, відповідає вимогам ДАК Міністерства освіти і науки України, а її автор Ігор Юрійович Данилюк заслуговує присудження наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України.

Офіційний опонент:

завідувач відділу «Центр дослідження українсько-польських відносин»
Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України,
доктор історичних наук, професор
М. Р. Литвин

Інститут українознавства
ім. І.Крип'якевича
НАН України

Підпис *Литвин М.Р.*

ЗАСВІДЧУЮ

Зав. відділу кадрів *М. Р. Литвин*

" 05 " 08 ..... 2021 р.